

Adam A. Ostanek

Instytut Organizacji i Zarządzania
Wojskowa Akademia Techniczna w Warszawie

**Realia prac komisji poborowych na terenie
Małopolski Wschodniej w świetle *Sprawozdania
z poboru głównego rocznika 1913 Dowódcy Okręgu
Korpusu nr VI „Lwów” z 1934 roku.***

Słowa kluczowe:

Okręg Korpusu nr VI „Lwów”, Powiatowa Komenda Uzupelnień, pobór, sprawozdanie

Streszczenie:

Istniejący w okresie II Rzeczypospolitej obowiązek zasadniczej służby wojskowej powodował, że niezbędne było stworzenie systemu poboru rekrutów. W związku z tym terytorium Polski podzielono, tworząc Powiatowe Komendy Uzupelnień, które swym działaniem obejmowały po 2-4 powiaty. Pobór do Wojska Polskiego organizowano dwa razy w roku – wiosną (główny) i jesienią (uzupelniający). Wówczas przedstawiciele komend wspólnie z reprezentantami lokalnych władz samorządowych oraz lekarze – wojskowy i cywilny, zasiadali w specjalnych komisjach poborowych. W oparciu o ich prace, każdy z dowódców istniejących w Polsce dziesięciu okręgów korpusów, przygotowywał stosowane sprawozdanie, obrazujące całościowy przebieg poboru na podległym sobie obszarze. Prezentowane sprawozdanie dotyczy poboru głównego, przeprowadzonego w 1934 roku. Sprawozdanie dzieli się na trzy części przy czym najważniejsza jest część druga, dzieląca się dodatkowo na trzy kolejne części.

Służba zasadnicza stanowiła, szczególnie w ubiegłym stuleciu, istotny element funkcjonowania każdej armii. Z tego względu zagadnienia związane z poborem do rekruta do Wojska Polskiego zostało uregulowane już w listopadzie 1918 roku rozkazem z dnia 30 listopada 1918 roku. Zgodnie z jego zapisami, w każdym Okręgu Wojskowym ustanowiono Powiatowe Komendy Uzupełnień (PKU), które miały funkcjonować aż do czasu normalnego wykonania ustawy o powszechnym obowiązku służby wojskowej¹. W poszczególnych latach ich ogólna liczba w Polsce zwiększała się.

W listopadzie 1921 roku, w związku z przejściem armii na stopę pokojową przewidywano likwidację PKU i utworzenie na ich miejsce Komend Okręgów Poborowych, jednak ostatecznie nigdy do tego nie doszło². W ten sposób PKU przetrwały do kwietnia 1939 roku (wówczas w ich miejsce powołano Komendy Rejonów Uzupełnień), choć warto nadmienić, że w poszczególnych latach istnienia II Rzeczypospolitej zmieniała się ich liczba oraz granice. Zaznaczyć jednocześnie trzeba, że użyte w nazwie słowo „powiatowa” nie w pełni odpowiadało faktycznemu zasięgowi terytorialnemu PKU. Każda komenda, jako przedstawiciel wojskowej władzy do spraw uzupełnień oraz ewidencji i administracji rezerw, swoje zadania wykonywała na wyznaczonym obszarze, mogącym obejmować jeden lub więcej powiatów, co potwierdza choćby fakt, że ogólna liczba powiatów w Polsce była zawsze znacząco większa od łącznej ilości komend uzupełnień. Organem kierowniczym omawianej służby na szczeblu okręgowym w latach 1921-1925 było Szefostwo Poborowe, funkcjonujące w ramach każdego Dowództwa Okręgu Korpusu. Po 1925 roku w ramach każdego DOK istniały stanowiska Inspektorów Poborowych, które zlikwidowano 1 grudnia 1934 roku³.

---

¹ Dziennik Rozporządzeń MSWojsk. nr 7 z 30 XI 1918 r., pkt 144.

² *Spis władz wojskowych 1918-1921*, Warszawa 1936, s. 21.

³ *Dziesięciolecie Odrodzenia Polskiej Siły Zbrojnej 1918-1928*, red. H. Mościcki, W. Dzwonkowski i T. Bałaban, Warszawa 1928, s. 394; A. A. Ostanek, *VI Lwowski Okręg Korpusu w dziejach wojskowości polskiej w latach 1921-1939*, Warszawa 2013, s. 102, 108, 187

Przeгляд i pobór do wojska na terenie Rzeczypospolitej odbywał się dwa razy w roku – wiosną i jesienią. Z biegiem czasu pobór wiosenny nabrał charakteru poboru głównego, natomiast jesienny pomocniczego, służącego uzupełnieniom braków. Zasady organizacji przeglądu oraz poboru ściśle określała ustawa z 23 maja 1924 roku *O powszechnym obowiązku służby wojskowej* wraz z późniejszymi zmianami⁴. Zmieniono ją dopiero w 1938 roku wprowadzając nową ustawę *O powszechnym obowiązku wojskowym*⁵. W 1934 roku, którego dotyczy prezentowane sprawozdanie, obowiązywała zatem ustawa z 1924 roku z uwzględnieniem wszystkich poprawek.

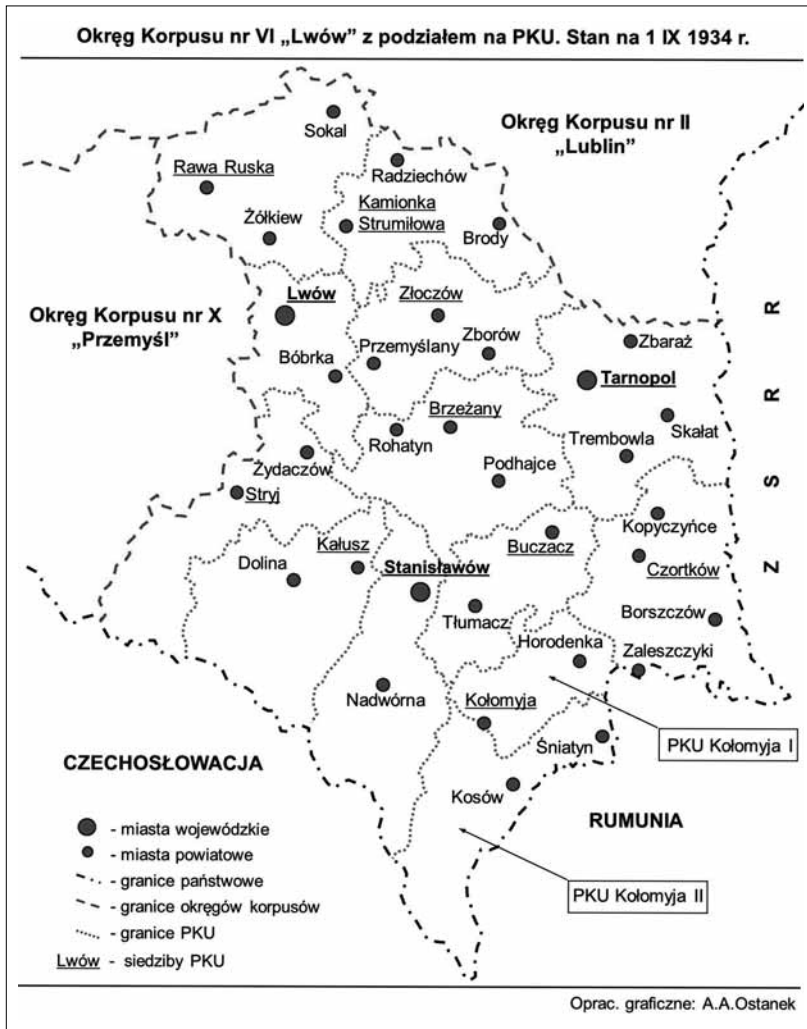
Zgodnie z zapisami rozdziału III ustawy z 1924 roku wraz z poprawkami, przeprowadzenie czynności i załatwienie spraw związanych z wykonaniem powszechnego obowiązku wojskowego, określonego w ustawie należało do władz cywilnych i wojskowych. Pod określeniem władz cywilnych rozumiano powiatowe władze administracji ogólnej oraz władze samorządowe (czyli władze miejsc i gminne) chyba, że rzecz odnosiła się do miast na prawach powiatu – wtedy pod pojęciem władz cywilnych rozumiano przedstawicieli władz miejskich. Władzami wojskowymi odpowiedzialnymi za przegląd i pobór były z kolei Powiatowe Komendy Uzupełnień. Za przeprowadzenie poboru I instancji odpowiadały komisje poborowe natomiast II instancji komisje rozpoznawcze. W skład komisji poborowych wchodził: starosta (lub inny wyższy urzędnik wyznaczony przez wojewodę), powiatowy komend uzupełnień (lub oficer wyznaczony przez dowódcę Okręgu Korpusu), lekarz wojskowy (wyznaczony przez dowódcę Okręgu Korpusu), lekarz powiatowy (cywilny) oraz przedstawiciel samorządu powiatowego. W sytuacji miast działającym na prawach powiatu

---

⁴ *O powszechnym obowiązku służby wojskowej* z 23 V 1924 r. wraz z późniejszymi zmianami (patrz: Dz.U. nr 61 z 18 VII 1924 r., poz. 609; nr 46 z 18 IV 1928 r., poz. 458; nr 60 z 4 VIII 1933 r., poz. 455). Szerzej na temat obowiązku służby wojskowej patrz: H. Z. Figura, *Obowiązek służby wojskowej w latach 1918-1938 w świetle podstawowych aktów prawnych*, „Przeгляд Historyczno-Wojskowy” 2009, nr 4, s. 41–62.

⁵ *O powszechnym obowiązku wojskowym* z 9 IV 1938 r. (patrz: Dz.U. nr 25 z 13 IV 1938 r., poz. 220).

zamiast starosty udział w przeglądzie brał prezydent miasta lub jego zastępca, natomiast w miejsce przedstawiciela samorządu powiatowego występował delegat rady miasta⁶.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Dz.U. nr 38 z 24 IX 1934 r.

⁶ *Obwieszczenie Ministra Spraw Wojskowych z 13 VII 1933 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 23 V 1924 r. o powszechnym obowiązku wojskowym*. Dz.U. nr 60 z 4 VIII 1933 r., poz. 455.

Publikowane sprawozdanie dotyczy poboru rekrutów urodzonych w 1913 roku, dokonanego na terenie Okręgu Korpusu nr VI „Lwów” jesienią 1934 roku. Utworzony w 1921 roku Okręg zajmował w okresie przeprowadzania omawianego poboru 39,4 tys. km², co stanowiło 10,1% powierzchni kraju⁷. Zgodnie z wynikami drugiego spisu powszechnego z 1931 roku, teren ten zamieszkiwało 3 959,5 tys. osób, z czego 38% stanowili Polacy, 52,8% Ukraińcy, 8% Żydzi, 0,7% Niemcy⁸. W wyniku dokonanego podziału mieszkańców uwzględniającego płeć wiadomo, że liczba mężczyzn zamieszkujących okręg stanowiła 12,5% ich rezerw w skali kraju⁹. Obszar okręgu, w skład którego wchodziły w całości województwa stanisławowskie (12 powiatów) i tarnopolskie (17 powiatów) oraz 5 wschodnich powiatów województwa lwowskiego tworzyło w 1934 roku łącznie 34 powiaty. Wszystkie one zgrupowane były w 13 Powiatowych Komend Uzuppełnień. W granicach każdej Komendy znajdowało się od 2 do 4 powiatów co uzależnione było także ilością mieszkańców danych powiatów¹⁰.

Dokument, jako nieznaną do tej pory historykom, stanowi z wielu przyczyn interesujący materiał szczególnie dla osób zajmujących się bądź interesujących się kwestiami związanymi z Kresami Południowo-Wschodnimi w różnych aspektach. Przede wszystkim ukazuje realia funkcjonowania Wojska Polskiego w warunkach dużej różnorodności narodowościowej autochtonów. Po wtóre, obrazuje relacje jakie panowały pomiędzy Polakami a innymi nacjami oraz stosunek tych mniejszości do państwa i armii. W końcu także sprawozdanie to obrazuje stosunki zdrowotne w Małopolsce Wschodniej ze wskazaniem na choroby, które często współcześnie już w ogóle nie występują.

---

⁷ *Mały Rocznik Statystyczny* 1936, s. 9, 11.

⁸ *Mały Rocznik Statystyczny* 1939, s. 14, 22-23.

⁹ Pindel, *Polska południowa w systemie obronnym Drugiej Rzeczypospolitej*, Siedlce 2001, s. 71; P. Stawecki, *Wojsko Marszałka Józefa Piłsudskiego 12 V 1926 – 12 V 1935*, Warszawa 2004, s. 52-53.

¹⁰ A. A. Ostanek, *VI Lwowski Okręg Korpusu...*, s. 180-181.

Na całość dokumentu składają się dwie części: notatka dowódcy Okręgu Korpusu skierowana do wojewody lwowskiego, zawierająca zestawienie jego uwag pod względem współpracy władz wojskowych z cywilnymi oraz sprawozdanie, merytorycznie dzielące się na trzy części: I. Czynności przygotowawcze do poboru, II. Przeprowadzenie poboru oraz III. Wnioski. Punkt drugi stanowi właściwe sprawozdanie z akcji wcielenia i dzieli się dodatkowo na trzy grupy tematyczne: a) stawiennictwo poborowych, b) choroby nagminne, c) lojalność państwowa. Każda z powyższych grup zawiera szczegółowe dane odnoszące się do zagadnienia. W celu łatwiejszej orientacji terenowej stworzono mapę OK VI z oznaczeniem granic poszczególnych PKU i powiatów jakie się w nich znajdowały.

Prezentowane sprawozdanie przechowywane jest w aktach Państwowego Archiwum Obwodowego we Lwowie w zespole Urzędu Wojewódzkiego Lwowskiego. Poprawki stylistyczne ograniczono do minimum, zachowując między innymi oryginalne zasady pisowni. Wszelkie ingerencje w treść dokumentu umieszczono w nawiasach kwadratowych. Wykryte błędy w nazewnictwie miejscowości sprostowano w przypisach w oparciu o skorowidze miejscowości dla poszczególnych województw¹¹.

Adam A. Ostanek

---

¹¹ *Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, t. XIII. Województwo lwowskie, Warszawa 1924; Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, t. XIV. Województwo stanisławowskie, Warszawa 1923; Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, t. XV. Województwo tarnopolskie, Warszawa 1923.*

DOWÓDZTWO OKRĘGU KORPUSU NR VI.

SZTAB

WYDZIAŁ MOB[ILIZACJI] I UZUP[EŁNIENI]

L. Dz. 3036/Tj.Uzup.34.

TELEFON NR. [nieczytelny]

wewn. 18

Lwów, dnia 12 września 1934 r.

Sprawozdanie z poboru głównego r. 1913

PAN WOJEWODA

L w ó w

Przesyłam Panu Wojewodzie do wiadomości odpis sprawozdania z poboru głównego rocznika 1913.

Równocześnie podaję Panu Wojewodzie następujące niedomagania i usterki stwierdzone w czasie poboru przez powiatowych komendantów uzupełnień z prośbą o usunięcie ich we własnym zakresie:

P.K.U. Lwów-Powiat:

1) W Winnikach nie przygotowano na czas lokalu, salę zamiatano dopiero w czasie obecności na sali członków Komisji poborowej, wobec czego urzędowanie w 1-szym dniu rozpoczęło się dopiero o godz. 8.40.

2) Lokal w budynku poakcyzowym na dawnej rogatce Łyczakowskiej we Lwowie nie odpowiadał w zupełności przeznaczeniu, jako zbyt mały, bo złożony z dwóch pokojów, nie mógł pomieścić napływających poborowych. Pokój przeznaczony dla komisji poborowej za ciasny i wskutek tego nieodpowiedni dla pomieszczenia całej komisji poborowej wraz z personelem pomocniczym. Poza tem lokal ten jest ciemny i wilgotny oraz położony przy jezdni tak, że postronni ludzie mają wgląd do wnętrza przez nisko położone okna parterowe, a stały gwar uliczny przeszkadza w urzędowaniu komisji.

3) Ponieważ jaglica rozszerza się w zatrważający sposób zachodziłaby konieczność stworzenia jeszcze przynajmniej dwóch ośrodków, w których byłyby przychodnie przeciwjaglicze dla leczenia chorych na jaglicę. Opornych należałoby doprowadzić do poradni i leczyć przymusowo.

P.K.U. Rawa-Ruska:

Lekarz powiatowy dr. Sęczkowski w badaniu poborowych nie brał prawie udziału. Ponadto nie zna też Instrukcji San.5/30. i źle ją interpretuje. Tem samym cały żar badania poborowych spadał na barki lekarza wojskowego, który prócz badania poborowych musiał kontrolować, czy podyktowane orzeczenia dr. Sęczkowski należycie wpisał.

Dla zobrazowania pracy dr. Sęczkowskiego podaję kilka przykładów:

1) poborowy posiadał żylaki (§ 66), a dr. Sęczkowski sprzeczał się z lek. wojskowym i upierał się, by dać poborowym kat. „B”.

2) poborowy posiadał utrwalone płaskie stopy, - koniecznie proponował kat. "A".

3) lekarz wojskowy mjr. dr. Zych dyktuje orzeczenia „nieżyt spojówek” /§ 7/, dr. Sęczkowski z uśmiechem na twarzy wpisuje „nieżyt oskrzeli” /§ 35/.

Ponieważ dr. Sęczkowski zachowuje się już 3-ci rok w ten sam sposób i stale stosuje swoje metody, proszę o odpowiednie uregulowanie tej sprawy i wyznaczenie w przyszłości innego lekarza do komisji poborowej, gdyż współpraca lekarza wojskowego z obecnym lekarzem pow[iatowym] jest niemożliwą.

Dowódca Okręgu Korpusu Nr VI.
w z.

/ - / C Z E R N I E W S K I
pułkownik dypl.

DOWÓDZTWO OKRĘGU KORPU-
SU NR VI.
SZTAB

O d p i s

do L. Dz. 3036/Tj.Uzup.34.

S P R A W O Z D A N I E
z poboru głównego rocznika 1913.

I. Czynności przygotowawcze do poboru.

- 1) Plan poboru: Plany poboru zostały opracowane przez kierowników powiatowej władzy administracji ogólnej zgodnie z postanowieniami rozporządzenia wykonawczego do ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym i w ścisłym porozumieniu z powiatowymi komendantami uzupełnień.

II. Przeprowadzenie poboru.

- 2) Warunki pracy kom[misji] pob[orowych] Praca we wszystkich komisjach poborowych odbywała się sprawnie i spokojnie. Techniczna organizacja poboru nie nasuwała nigdzie żadnych zastrzeżeń i potrzebę jej ulepszenia.
- 3) Punktualność urzędowania kom[misji] pob[orowych] Urzędowanie komisji poborowych rozpoczęło się w czasie z góry oznaczonym t.j. o godz. 8-mej. Żadnych uchybień w tym kierunku nie stwierdziłem.
- 4) Wojskowy personel kom[misji] pob[orowych] Praca wojskowych członków kom[misji] pob[orowych], lekarzy wojsk[owych] i wojskowego personelu pomocniczego – była bez zarzutu i nie dawała powodu do ogłaszania jakichkolwiek zarządzeń dodatkowych.

5) Stawiennictwo poborowych

a) Ogólna ocena stawiennictwa: dobra

Następujące gminy wyróżniły się stawiennictwem:

- pow. Czortków: Antonów, Szańkowczyki, Rosochacz, Szwałkowce, Muchawka i Chomiakówka.
- pow. Kopyczyńce: Oryszkowce, Sidorów, Niźborg Nowy, Jabłonek, Peremiłów, Suchostaw i Olchowczyk.
- pow. Zaleszczyki: Milowce, Myszków, Nagórzany, Capowe, Charatanowce, Chmielowa i Worwolińce.
- pow. Borszczów: Babińce ad Krzywce, Okopy św. Trójcy, Kudryńce, Korolówka, Germanówka, Kozaczyzna, Bursztyn i Strzałkowce.

<u>pow. Kamionka Str[umiłowa]:</u>	Chreniów, Dernów, Horpin, Kędzierzawce, Nahorce Małe, Nieznanów, Wierzblany, Ruda Sielecka, Sielec-Bieńków i Tadanie.
<u>pow. Radziechów:</u>	Dmytrów, Hucisko Turzańskie, Niwice, Turze, Szczurowice, Trójca, Strzemilcze i Zawidcze.
<u>pow. Sokal:</u>	Bobiatyn, Horbków, Jastrzębica, Hulcze, Ilkowice, Liski, Peresa i Wołswin.
<u>pow. Lwów:¹²</u>	Polana, Nagórzany, Horbacze, Brodki, Einsiedel, Reichenbach, Zagórze, Zaszków, Podziemno, Sołonka, Wiśloboki, Sokolniki, Borki Janowskie, Zawadów, Sieciechów, Kościejów, Rzęsna Polska, Rakowice, Jaryczów Nowy, Żyrawka, Biłka Królewska, Sroki Lwowskie i Krotoszyn.
<u>pow. Bóbrka:</u>	Berteszków, Borodczyce, Bryńce Cerkiewne, Bukawina, Czartorja, Czeremchów, Czyżyce, Drohowycze, Duliby, Hołdowice, Hranki-Kuty, Hryniów, Hucisko, Jatwięgi, Juszkowce, Kalinówka, Kromerówka, Leszczyn, Lubaszka, Mühlbach, Mołodyńcze, Nowosielce, Olchowice, Oryszkowce, Podjarków, Podliszki, Podmonasterz, Romanów, Strzałki, Suchrów, Szołomyja, Trybuchowce, Turzanowce, Wołoszczyzna, Zalesce i Żabokruki.
<u>pow. Przemysłany:</u>	Borszów, Majdan Lipowiecki, Brykoń, Pohorylce, Czupernosów, Alfredówka, Baczów, Białe, Biłka, Żeniów, Brzuchowice, Ostałowice, Chlebowice, Dusanów, Krzywice, Dobrzanica, Kimirz, Unterwalden, Janczyn, Podusilna, Krosienko, Łahodów, Polochów, Zadwórze, Nowosiółka, Hanaczówka, Uniów, Wiśniowczyk, Przegnojów, Lipowce, Wyźniany, Tuczna, Niedzieliska, Pomorzany, Żędowice i Wołków.
<u>pow. Stanisławów:</u>	Bryń, Czukałówka, Chorostków Polski, Chryplin, Chomiaków, Czerniejów, Ciężów, Delejów, Dobrowolany, Drohomirczany, Dorohów, Hanusowce, Jeziorko, Kołodziejówka, Kończaki Nowe, Iwanówka, Jamnica, Kończaki Stare, Kozi-na, Krymidów, Krechowce, Mariampol – Miasto, Łysiec Stary, Pitrycz, Niewoczyn, Ostrów, Rybno, Pacyków, Podłuże, Sadzawa, Radcza, Sielec, Siemikowce, Sapahów ¹³ , Pukasowce, Św[ięty]

---

¹² Chodzi o miejscowości z terenu powiatu Lwów-powiat.

¹³ Powinno być: Sepahów.

- pow. Nadwórna: Sta niślaw, Stebnik, Temerowce, Tumierz, Uhrynów Dolny, Uhrynów Szlachecki, Wiktorów, Wysoczanka, Wołczynie i Zabereże.
- pow. Tarnopol: Paryszcze, Rakowiec, Porohy, Bogrówka, Przysłop, Wałeńnica, Hawryłówka, Fitków, Nazawisów, Mołotków, Jaremcze, Jamna, i Krasna.
- pow. Skalał: Białoskórka, Czerniechów, Domamerycz, Dołżanka, Ditkowce, Hładki, Horodyszcze, Iwaczów Dolny, Czołhańszczyzna, Jastrzębowo, Janówka, Marianka, Łozowa, Kurniki Szlacheckie, Kipiaczka, Konstantynówka, Konopkówka, Mszaniec, Rusianówka, Myszkowice, Pleskowce, Prokopowna, Proszowa, Zarudzie, Słupki, Wesołówka, Worobiówka i Zaścianka.
- pow. Trembowla: Borki Małe, Bucyki, Łuka Mała, Żerebki Szlacheckie, Bilitówka, Stawki, Dubkowce, Krzywe, Rasztowce, Sadażawki, Czerniszówka, Mysłowa, Dorofjówka, Pajówka, Korszyłówka, Kąt Tustecki Nowosiółki Skalałacka, Ostapie, Rożyska, Skalał, Zielona i Zarubińce.
- pow. Zbaraż: Młyniska, Laskowce, Tiutków, Plebanówka, Nałuże, Małów, Podgórzany, Dereniówka, Zaścinoce, Słobódka Janowska i Zazdrość.
- pow. Zbaraż: Kapuścińce, Nowy Regowice, Kujdańce, Czahary, Zbarazkie, Czumale, Hołotki, Hnilice Małe, Klimkowce, Zarudeczko, Zbaraż Stary, Terpiłówka, Ruszczanka, Iwanczany, Iwaszkowie, Meden¹⁴, Zarubieńce, Szyły, Lisicyńce, Netreba, Nowe Sioło, Suchowce, Krasnosielce, Opryłowce, Pieńkowce, Sieniachówka, Szelaki, Wachalówka¹⁵.

Z następujących gmin stawiennictwo poborowych było niedostateczne:

- pow. Tłumacz: m[iasto] Tłumacz – 15% niestawiennictwa,
pow. Buczacz: m[iasto] Buczacz – 20% niestawiennictwa,
pow. Lwów:¹⁶ Winniki – 25%, Szczercz – 30%, Rudno i Gaje po 40% niestawiennictwa,
pow. Stanisławów: Majdan 20%, Uhorniki 20%, Wodniki 20%, Łesiówka 20%, Marjampol wieś 23%, Meducha 23%, Międzyhorce 23%, Dębowce 24%, Pasiecz

---

¹⁴ Powinno być: Medyn.

¹⁵ Powinno być: Wałachówka.

¹⁶ Chodzi o miejscowości z terenu powiatu Lwów-powiat.

- na 26%, Łysiec 28%, Hryniówka 29% i Kurypów 33% niestawiennictwa.
- pow. Nadwórna: Żuraki 20%, Zolotwina 25% i Worochta 33% niestawiennictwa,
- pow. Tarnopol: m[iasta] Tarnopol 24% i Podwołczyńska 34% niestawiennictwa,
- pow. Zbaraż: m[iasto] Zbaraż – 17%.

Jako powody niestawiennictwa są: emigracja, zmiana miejsca zamieszkania, stawiennictwo w drodze delegacji przed inną komisją pobor[ową] i tp.

b) Choroby nagminne

P.K.U. Brzeżany: Chorób rodzinnych występujących grupowo niema. Natrafiono tylko na odosobnione wypadki wola, jaglicy i gruźlicy. Procent tych chorób na ogólną ilość poborowych powiatu wynosi:

pow. Brzeżany: wola 0,6%, jaglicy 2%, gruźlicy 0%,

pow. Podhajce: wola 0,6%, jaglicy 1,2%, gruźlicy 0,4%,

pow. Rohatyn: wola 0,3%, jaglicy 1,9%, gruźlicy 0%.

Jedynie w gminie Horożanka pow. Podhajce stwierdzono 6 wypadków jaglicy na 43 poborowych, a w gminie Sokółów pow. Podhajce 3 wypadki jaglicy na 19 poborowych.

Wszyscy poborowi, u których stwierdzono jaglicę lub gruźlicę, zostali odesłani do przychodni przeciwjagliczej i przeciwgruźliczej w miastach powiatowych.

W porównaniu z rokiem ubiegłym, akcja zwalczania jaglicy i gruźlicy podjęta przez lekarzy powiatowych i poradni przeciwjagliczej oraz przeciwgruźliczej dała pozytywne rezultaty.

P.K.U. Buczacz: W pow. buczackim po 1-nym wypadku w gminach Duliby, Jazłowiec, Kośmierzyn i Petlikowce Nowe, co stanowi 0,3% ogólnej ilości poborowych tego powiatu, a w stosunku do roku ubiegłego o 0,7% mniej.

Gruźlicę stwierdzono:

W pow. tłumackim 56 wypadków, co stanowi 3,6% ogólnej ilości poborowych tego powiatu, a w stosunku do roku poprzedniego o 0,2% mniej.

W pow. buczackim 85 wypadków, to jest 4,9%, a w stosunku do roku poprzedniego o 0,3% mniej.

W pow. tłumackim istnieje przychodnia przeciwgruźlicza P.C.K. w Tłumaczu, zaś w pow. buczackim przychodnia przeciwgruźlicza i przeciwgruźlicza w Buczaczu i Koropcu oraz przeciwgruźlicza w Monasterzyskach.

P.K.U. Czortków:

W pow. czortkowskim stwierdzono 4 wypadki gruźlicy t.j. 0,37% i 3 wypadki jağlicy t.j. 0,28%, a mianowicie: w gminie Biały Potok, Czortków i Siemiakowie po jednym wypadku jağlicy, a w gminie Jagielnica, Rosochacz, Połowce i Czortków po jednym wypadku gruźlicy.

W pow. kopyczyńskim stwierdzono 3 wypadki gruźlicy t.j. 0,23% i 2 wypadki jağlicy t.j. 0,16%, a mianowicie w gminie Probuźna, Chrostków i Kopyczyńce po jednym wypadku jağlicy.

W pow. zaleszczyckim stwierdzono 6 wypadków gruźlicy t.j. 0,5% i 8 wypadków wola, t.j. 0,79%, a mianowicie w gminie Kościelniki, Berestek, Zazulińce, Torskie, Holihrazy i Różanówka po jednym wypadku gruźlicy, w gminie Szwałkowce, Gródek i Kasperowce 2 wypadki wola, zaś w gm[inie] Sinków i Nowosiółka po jednym wypadku wola. Chorych tych wysyłają lekarze pow. do ośrodków zdrowia i ujmują ich do ewidencji.

P.K.U. Kałusz:

W pow. kałuskim stwierdzono 2 wypadki jağlicy i 17 wypadków gruźlicy różnych rodzajów na ogólną ilość 1.224 poborowych, co wynosi 1,56%.

W pow. doliniańskim stwierdzono 13 wypadków gruźlicy różnych rodzajów na ogólną liczbę 1424 poborowych, co wynosi 0,91%.

Na terenie powiatów działają przychodnie powiatowe. Wyniki zaradcze przeciw chorobom zakaźnym w porównaniu z rokiem ubiegłym – lepsze.

P.K.U. Kamionka Strumiłowa:

Powiat Kamionka Strumiłowa. Gruźlicy ogólnie stwierdzono 17 wypadków w następujących gminach: Rudki Nieznanowskie 1, Batiatycze 2, Busk 1, Dernów 1, Horpin 1, Kozłów 4, Kupcze 1, Kamionka Strumiłowa 1, Streptów 1, Sokółów 1, Rzepniów 1, Ubinie 1 i Żelechów Wielki 1. Jağlica: ogółem stwierdzono 10 wypadków w następujących gminach: Adamy 1, Batiatycze 2, Busk 1, Horpin 1, Dobrotwór 1, Konstantówka 1, Spas 1, Sielec-Bieńków 1, Zubowmosty 1.

Wole: Ogółem stwierdzono 10 wypadków w następujących gminach: Batiatycze 1, Busk 1, Czanyż 1, Jabłonówka 1, Kamionka Str. 2, Wierzbiany 1, Wolica Derewlańska 1.

Ogólny procent chorób nagminnych w tym powiecie wynosi: gruźlica - 1,50%, jaglica - 0,94%, wole - 0,94%.

Powiat Radziechów: Gruźlicy ogółem stwierdzono 11 wypadków w następujących gminach: Chołojów 2, Chmielno 1, Lasków 2, Dmytrów 1, Radziechów 1, Mukaniec 1, Wolica Baryłowa 1, Toporów 1 i Zawidze 1.

Jaglica: Ogółem stwierdzono 41 wypadków w następujących gminach: Niestanie 1, Pawłów 1, Środopolce 1, Batyjów 1, Chołojów 4, Stojanów 2, Chmielno 1, Laszków 1, Stołpin 3, Dmytrów 4, Hucisko-turzańskie 2, Tarnówka 2, Turze 1, Łopaty 2, Mukaniec¹⁷ 1, Peratyn 1, Józefów 1, Mikołajów 1, Sieńków 1, Toporów 1, Suszno 3, Dmytrów 1, Szczurowice 2, Majdan stary 2, Baryłów 2.

Wole: ogółem stwierdzono 5 wypadków w następujących gminach: Hucisko turz[ańskie] 1, Radziechów 1, Suszno 1, Witków nowy 2.

Ogólny procent chorób nagminnych w powiecie Radziechów wynosi: gruźlica - 1,38%, jaglica - 5,19%, wole - 0,63%.

Powiat Sokal: jaglica: Ogólnie stwierdzono 8 wypadków w następujących gminach: Budynin 1, Tudorkowce 1, Parchacz 1, Perwiatycze 1, Poździmierz 1, Wareż miasto 1, Sokal 1.

Gruźlica: Ogółem stwierdzono 7 wypadków w następujących gminach: Horodłowie 1, Chochołów 1, Cetrów 1, Uhrynów 1, Rusin 1, Sielec 1, Wierzbiaz 1.

Wole: Ogółem stwierdzono 6 wypadków w następujących gminach: Parchacz 1, Starogród 1, Wołowin 1, Sokal 3.

Ogólny procent chorób nagminnych w tym powiecie wnosi: gruźlica - 0,56%, jaglica - 0,64%, wole - 0,48%.

We wszystkich trzech powiatach tej P.K.U. porborowi, którzy w czasie poprzednich porborów

---

¹⁷ Powinno być: Mukanie.

zostali uznani z powodu gruźlicy wzgl. jaglicy, jako czasowo niezdolni, a szczególnie mieszkający blisko siedziby starostw, są leczeni w przychodniach przeciwgruźliczych i przeciwjagliczych. W wypadkach opornych, a zwłaszcza mieszkających zdala od starostw, zostają doprowadzeni drogą administracyjną do przychodni. Szczególnie intensywną jest akcja przeprowadzona w tym dziale przez lekarza powiatowego w Sokalu. Lekarz ten prowadził codziennie po ukończonym poborze pogadanki na temat walki i obrony przeciwgazowej, oraz zachęcał poborowych, rozdając im odpowiednie ulotki, do zwalczania gruźlicy, jaglicy i brudów. – Porównując wyniki akcji w tym kierunku z rokiem ubiegłym stwierdzono, że procent chorób nagminnych we wszystkich 3-ech powiatach dzięki wyteżonej i wydatnej pracy lekarzy powiatowych, a szczególnie lekarza powiatowego w Sokalu, zmniejszył się do minimum.

P.K.U. Kołomyja I:

W powiecie kołomyjskim stwierdzono jeden wypadek jaglicy w gminie Kułaczkowce, t.j. 0,05%, po jednym wypadku gruźlicy w gminie Stopczatów i Kowalówka t.j. 0,10%, jeden wypadek kiły w gminie Stopczatów t.j. 0,05% i trzy wypadki wola w gminie Kosmacz, Szeparowce i Tłumaczyk t.j. 0,15%.

W powiecie horodeńskim stwierdzono 6 wypadków jaglicy w gminach: Olejowa, Krolówka, Isaków, Horodenka, Olejowa-Koralów, Wierzbowiec¹⁸ i Michalcze t.j. 0,06%.

Powiat Kołomyja posiada punkty przeciwjaglicze w Kołomyi, przeciwgruźlicze w Gwoźdźcu i Peczeniżynie, przeciwkiłowe w Kołomyi, w Peczeniżynie i w Jaremczu. – Stan zdrowotny w obu powiatach na ogół nie różni się od zeszłorocznego.

P.K.U. Kołomyja II:

W powiecie kosowskim: z chorób nagminnych najbardziej rozpowszechnione są kiła i gruźlica. Według statystyki lekarza powiatowego w Kosowie procent zakażonych kiłą w powiecie wynosi przeciętnie 20%. W poszczególnych gminach procent zakażonych waha się od 4–35%.

---

¹⁸ Powinno być: Wierzbowce.

W czasie poboru stwierdzono u poborowych czynną kiłę II i III w trzech wypadkach, z tego jeden w gminie Kobaki, a dwa w gminie Riczka¹⁹. Gruźlicę stwierdzono w 22 wypadkach, co stanowi 1,7% na ogólną ilość poborowych w pow. Kosów. Według poszczególnych gmin wypada: Kosów 4, Kobaki 1, Pustyni 2, Prokurawa 1, Rybno 1, Kuty 2, Kuty Stare 1, Rożnów 2, Riczka 1, Żabie 2, Roztoki 1, Brustury 2, Szczory 1, i Białobereżka 1. Jąglicę stwierdzono w trzech wypadkach, co stanowi 0,2% na ogólną ilość poborowych pow. Kosów. – Z tego przypada na gminę Rostoki 2 wypadki i Kuty 1 wypadek.

Wole stwierdzono w 16 wypadkach, co stanowi 1,3% na ogólną ilość poborowych powiatu Kosów, z tego przypada na gminę Kosów 1, Brustury 1, Sokołówka 1, Prokurawa 1, Rożnów 1, Tudiów 1, Riczka 4, Rożen W[ielki] 2, Hryniewa 1, Dzembronia 1, Stebne 1.

W powiecie uruchomiono 3 przychodnie przeciwgruźlicze i przeciwjąglicze, a to w Żabiem, przy ośrodku zdrowia w Kosowie i Hryniewie, przychodnię przeciwkiłową w Żabiem z ekspozyturą w Hryniewie oraz w Kosowie z ekspozyturami w Riczce i Brusturach – chorych leczy się bezpłatnie. Przychodnie prowadzą ścisłą ewidencję chorych. Nasi chorzy korzystają z nich bardzo niechętnie z powodu słabego uświadomienia.

Akcja przeciwgruźlicza z rokiem ubiegłym osiągnęła w powiecie Kosów spadek zakażeń o 0,6%. W powiecie Śniatyn, gruźlicę stwierdzono w 7-iu wypadkach, co stanowi około 0,7% na ogólną ilość poborowych powiatu. Wypadki gruźlicy stwierdzono w gminach: Śniatyn 1, Bełełuja 1, Podwysoka 1, Zadubrowce 1, Wolczkowce 1, Dżurów 1, Hańkowce 1. Chorzy na gruźlicę, jąglicę i kiłę leczą się w przychodniach w siedzibie lekarzy okręgowych – Śniatyn i Zabiegów.

Akcja przeciwgruźlicza w porównaniu z rokiem ubiegłym nie dała dodatnich wyników – przeciwnie procent zakażeń wzrósł o 0,2%.

---

¹⁹ W oficjalnym nazewnictwie równocześnie używano nazwy Ryczka.

P.K.U. Lwów-Miasto: W mieście Lwowie stwierdzono 13 wypadków gruźlicy t.j. 0,4%, 5 wypadków jaglicy t.j. 0,15%, 14 wypadków wola t.j. 0,43% i 1 wypadek kiły t.j. 0,03%.

P.K.U. Lwów-Powiat: W powiecie lwowskim stwierdzono w 59 wypadkach jaglicę w następujących gminach: Dmytrze, Ceprów, Werbiż, Rakowiec, Hiniatycze, Miłoszowie, Chrusno Nowe, Siemianówka, Falkenstein, Porszna, Dobrzany, Nowosiółka²⁰, Maliczkowice, Polanka, Podborce, Czarnuszowice, Dmytrowice, Biłka Królewska, Kamienopol, Podbereźce, Tołszczów, Mikłaszów, Gaje, Winniki, Kuchajów, Czerpin, Hermanów, Krzywczyce, Biłka Szlachecka, Podliski Wielkie, Laszki Murowane, Sroki Lwowskie, Grzybowice, Zagórze, Podciemno, Brzuchowice, Sołonka, Wisłoboki, Milatycze, Grzęda, Dublany, Biłohorszczce, Zapytów, Dawidów, co wynosi na ogólną ilość poborowych 3,14%.

Chorzy na wole: Serdyca, Chrusno Stare, Podsadki, Siemianówka, Glinna-Kawarja, Maliczkowice, Polanka, Lesienice, Zarudce, Czystki, Siedliska, Prusy, Krotoszyn, Gaje, Winniki, Żyrawka, Czyżków, Wołków, Barszczowice, Malechów, Biłka szlachecka, Sroki Lwowskie, Grzybowiec, Zasków, Podciemno, Brzuchowice, Zboiska, Sołonka, Kozielniki, Sokolniki, Zawadów, Skniłów, Basiówka, Milatycze, Pasieki Zubrzyckie, Zimna Wódka, Rzęsna Ruska, Zimna Woda, Dawidów – razem 69 wypadków, co czyni 3,90% poborowych.

W powiecie lwowskim niema poradni przeciwjagliczej, tak, że chorzy zmuszeni są udawać się do lekarza.

Powiat bóbrecki: Stwierdzono 7 wypadków jaglicy t.j. 0,67% w następujących gminach: Zagóreczko, Repechów, Hucisko, Suchodół, Podsośnów, Strzeliska Stare, Dźwinogród, Borszczów, i Szolomyja.

21 wypadków wola t.j. 1,82% w gminach: Stare Siolo, Sokołówka, Pietniczany, Siedliska, Bóbrka, Bryńce Zagórne, Romanów, Łopuszna, Hrusiatycze.

Zwalczanie jaglicy i gruźlicy prowadzi powiatowy ośrodek zdrowia w Bóbrce, dokąd kieruje

---

²⁰ Powinno być: Nowosiółki.

się chorych, którzy pozostają tam pod opieką lekarską odpowiedniej przychodni.

Akcja przeciwgruźlicza w roku bieżącym prowadzona była bardzo żywo pod hasłem jak najszerszego zainteresowania nią ogółu społeczeństwa. Wyrazem tej akcji było również uzyskanie odpowiednich subwencji u władz rządowych i samorządowych na zwalczanie chorób nagminnych, co umożliwiło należytą reorganizację powiatowego ośrodka zdrowia.

Powiat przemysłański: jaglicę stwierdzono w gminach: Biała, Borszów, Janczyk, Gliniany, Łonie, Przemysłany, Wiśniowczyk, Słowita i Zadzórze, razem 34 wypadków, co czyni 2,50% poborowych.

Wole: 7 wypadków głównie w gminach Ładańce, co czyni 0,50% poborowych.

Choroby powyższe występują raczej sporadycznie, a nie nagminnie.

Celem zwalczania jaglicy utrzymuje wydział powiatowy 2 ośrodki zdrowia: w Przemyslanach i Glinianach z poradnią przeciwjagliczą, gdzie chorych na jaglicę leczy się przymusowo.

W obu ośrodkach ruch chorych stale wzrasta, ze względu jednak na krótki okres działalności tej instytucji (od roku 1928) rezultat tej akcji daje na razie słabe wyniki.

We wszystkich powiatach tej P.K.U. procent chorych na gruźlicę jest stosunkowo bardzo duży jakkolwiek w każdym powiecie są poradnie przeciwgruźlicze, stale kontrolowane przez lekarzy powiatowych. Na uwagę zasługuje gmina Wiśniowczyk powiatu przemysłańskiego, gdzie gruźlica przybrała tak katastrofalne rozmiary, że prawie wszyscy mieszkańcy gminy są chorzy.

P.K.U. Rawa-Ruska:

W pow. Rawa-Ruska stwierdzono 4 wypadki jaglicy t.j. 0,18%, 3 gruźlicy t.j. 0,13% i 35 wola t.j. 1,55% w następujących gminach: Dziewięcierz, Hujcze, Karów, Rawa-Ruska, Teniatyska, Kamienna Góra, Przedmieście, Biała, Smolin, Ulicko Serekiewicz, Rzeczyca, Kaminoka Wołoska, Hrebenne, Werhrata, Żurawce, Radruż, Machnów, Magierów i Monasterek.

W pow. Żółkiew stwierdzono 18 wypadków jaglicy t.j. 1,12%, 6 gruźlicy t.j. 0,37% i 60 wola t.j. 3,74% w następujących gminach: Żółkiew, Dobrocin, Dworce, Hucisko, Mierzwica, Lipina, Rekliniec, Pieczychwosty, Turynka, Strzemień, Dworaków, Brzyszcze, Kunin, Lubeila, Skwarzawa Nowa, Artasów, Żółtańce, Glińsko, Krechów, Kulików, Kulawa, Majdan, Mokrotyn Wieś, Mosty Wielkie, Nadycze, Nowe Sioło, Polany, Prowała, Wola Wysocka, Sulimów, Mohylany, Zameczek, Bojaniec, Wulka Kunińska, Fujna, Derewnia i Wolica.

W stosunku do poborowych chorych na jaglicę, lekarze powiatowi stosują leczenie przymusowe, ujmując chorych w ewidencję i wydając polecenie wójtom gmin doprowadzenia chorych do istniejących w obu powiatach przychodni leczniczych dość dobrze prosperujących.

Wyniki akcji przeciwgruźliczej w stosunku do roku poprzedniego pozostają na tym samym poziomie.

P.K.U Stanisławów:

W pow. stanisławowskim stwierdzono: 13 wypadków jaglicy t.j. na ogólną ilość poborowych 0,56%, 6 wypadków gruźlicy t.j. 0,26%, i 8 wypadków wola t.j. 0,34%. Choroby te stwierdzono w następujących gminach: Dobrotów, Pobereże, Tumierz²¹, Stanisławów, Halicz, Tyśmieniczany, Meducha, Czarów, Ożarów, Drohomirczany, Czerniejów, Dorohów, Jamnica, Kozina, Temerowce, Chmielówka, Chlebówka, Narocholina, Kryłce i Wryniówka.

W pow. nadwórniańskim chorób nagminnych nie stwierdzono.

P.K.U Stryj:

Stwierdzono kilka wypadków gruźlicy i większą ilość wola w Skolem i okolicy. Poszczególne wypadki jaglicy w powiecie stryjskim i żydaczowskim (3%).

P.K.U Tarnopol:

W pow. tarnopolskim stwierdzono 17 wypadków jaglicy t.j. 0,97%, 13 gruźlicy t.j. 0,74%, 5 wola t.j. 0,28% w następujących gminach: Berezowica Wielka, Białoskórka, Bucniów, Czernielów, Chodaczków Wielki, Czernielów Mazowiecki, Domamorycz, Dołżanka, Chodaczków Wielki, Draganówka, Dębowce, Iwaczów Dolny, Janówka, Łuczka, Kozłów, Ładyczyn, Ludwikówka,

---

²² Powinno być: Tumirz.

Kutkowce²², Mszaniec, Tarnopol, Łuka Wielka, Myszkowice, Nastasów, Pokropiwna, Skomorochy, Zaścianka i Płotycz.

W powiecie Skałat: stwierdzono 6 wypadków gruźlicy i jaglicy t.j. 0,50% w następujących gminach: Borki Małe, Łuka Mała, Hlibów, Dorofjówka, Kaczanówka, Tarnoruda i Nowosólka.

W powiecie Trembowola: stwierdzono 11 wypadków jaglicy t.j. 1,26% i 1 gruźlicy t.j. 0,11% w następujących gminach: Łoszniów, Wierzbowiec, Brykla Nowa, Darachów, Młyniska, Wienieska, Iwanówka, Romanówka i Laskowce.

W powiecie Zbaraż: stwierdzono 1 wypadek jaglicy t.j. 0,12% i 1 gruźlicy t.j. 0,12% w gminie Berezowica Mała i Zarubińce.

P.K.U. Złoczów:

W pow. brodzkim w gminach Ponikowice i Raniżniów stwierdzono 4 wypadki jaglicy t.j. 0,42% oraz w gminach Brody, Gaje Starobrodzkie, Ponikowice, Koniószków i Kadłubiska 6 wypadków gruźlicy t.j. 0,63%.

Wole stwierdzono w 4 wypadkach t.j. 0,42% w gminach Nakwasza, Jasionów, Hołubica i Zabłotce.

W pow. złoczowskim w gminach Koropiec, Skwarzawa, Woroniaki, Hwatów, Nowosiółki i Zazule stwierdzono 9 wypadków gruźlicy i 1 wypadek wola w gminie Ożydów.

Procent chorób na ogólną ilość poborowych wynosi 0,6%.

W pow. zborowskim stwierdzono gruźlicę w gminach: Zborów, Wertelka, Ostaszowce, Pe-repelniki, Olejów i Załoście w wysokości 0,6% na ogólną ilość poborowych. W porównaniu z rokiem poprzednim akcja przeciwgruźlicza wykazała znaczne postępy, ogólna ilość chorób na gruźlicę rocznika 1913 zmniejszyła się o 50% w stosunku do poprzedniego roku.

Chorzy na jaglicę podlegają przymusowemu leczeniu w przychodniach wzgl[ędnie] w powiatowych ośrodkach zdrowia. Na specjalne wyróżnienie zasługuje praca w tym kierunku lekarza powiatowego w Złoczowie, dr. Wasrunga.

---

²² Powinno być: Kokutkowce.

c) Lojalność państwowa

P.K.U Brzeżany:

Agitacja przeciwpaństwowa najsilniej występuje w gminach: pow. Brzeżany: Krzywe, Leśniki, Potutory, Raj i Żelnówka; pow. Podhaje: Hołhocze, Sławentyn, Wierzbów i Wołoszczyzna; pow. Rohatyn: Czercze, Puków, Wierzbołowce²³ i Załuże. Poborowi powyższych gmin zachowali się przy komisji arogancko, odpowiadając na pytania tylko po rusku.

W powiecie podhajeckim zaszedł wypadek prowokacyjnego niezastosowania się do uwagi wojskowego członka komisji poborowej, żądającego od poborowego mówienia po polsku (poborowy Mizerny Marcin r. 1910), który mimo władania językiem polskim demonstracyjnie używał języka ukraińskiego, za co został ukarany przez przewodniczącego komisji poborowej 7-dniowym aresztem.

PKU Kamionka Str[umiłowa]:

Stwierdzono pojedyncze wypadki odpowiadania po rusku na stawiane pytanie przez członka komisji poborowej specjalnie u poborowych z cenzusem. Starostwo Sokal wykazało następujące gminy, w których agitacja antypaństwowa występuje silniej: Horbków, Jastrzębica, Spasów, Horodłowice, Poturzyna, Korczyn, Piwiwszczyzna, Opólsko, Świtarzów, Siebieczów i Zawisznia.

Poborowi tych gmin zachowywali się prowokacyjnie odpowiadając na stawiane pytania demonstracyjnie wyłącznie po rusku, mimo dobrej znajomości języka polskiego. Odnosiło się wrażenie, iż poborowi do takiego zachowania się zostali przygotowanie przez swoje organizacje.

We wszystkich wypadkach zachowania się krnąbrnego i prowokacyjnego, przewodniczący komisji poborowej stosował aresztowania i skierowywanie sprawy do sądu.

PKU Kołomyja I:

W pow. kołomyjskim stwierdzono 2 wypadki demonstracyjnej odmowy poborowych z cenzusem używania języka polskiego mimo, że językiem polskim dobrze władają. Specjalną agitację stwierdzono w gminie Kosmacz, gdzie część

---

²³ Powinno być: Wierzbiłowce.

poborowych przyznawała się do narodowości huculskiej, a już po przerwie na śniadanie reszta poborowych tej gminy podawała narodowość ukraińską. Zwróciło to uwagę komisji poborowej, a przewodniczący na podstawie wywiadu ustalił specjalną na tym kierunku agitację.

W pow. horodeńskim gmina Głuszków [grupa poborowych] idąc do poboru śpiewała pieśni antypolskie. Starosta zarządził dochodzenie i pociągnięcie winnych do odpowiedzialności.

P.K.U. Kołomyja II:

Większość poborowych starała się podkreślić swą odrębność narodową przez okazywanie niechęci odpowiadania po polsku na zadawane pytania.

P.K.U. Lwów-Powiat:

Powiat lwowski: poborowi z gminy Żyrawka przyjechali do poboru na wozach ubranych w barwy ukraińskie, przywieźli ze sobą noże i kije, a na każdym wozie około 100 kg kamieni. Z gminy Zapytów poborowi Senycia Paweł uczeń gimnazjalny nie chciał odpowiadać w języku polskim, cała zaś gmina zachowywała się prowokacyjnie. Starosta powiatowy zarządził wyciągnięcie odpowiednich konsekwencji.

Poborowi gminy Remenów zachowywali się prowokacyjnie, całą gmina robi wrażenie bardzo podburzonej agitacją antypaństwową.

Powiat bóbrecki: w pierwszym dniu poboru jeden z poborowych z gminy Suchrów nie chciał stanąć do poboru, został jednak tego samego dnia doprowadzony i po poborze ukarany aresztem przez starostę powiatowego. W dniu 18 maja z gminy Podhorodyszcz wszystkie poborowi Ukraińcy śpiewali na rynku w Bóbrce demonstracyjnie pieśni ukraińskie wybitnie antypaństwowe i z tego powodu po poborze w liczbie 15-tu zostali zamknięci w areszcie i oddani pod sąd przez starostę powiatowego.

Ogólnie biorąc powiat bóbrecki posiadający gminy przeważnie ruskie, jest bardzo prześląknięty prądami nacjonalistycznymi ukraińskimi, mimo usilnej pracy i starań na tym polu starosty powiatowego.

P.K.U. Stanisławów: Stwierdzono podkreślenia przynależności do narodowości ukraińskiej, jak też demonstracyjne używanie języka ukraińskiego przy podawaniu danych osobistych. Szczególnie prowokująco zachowywali się poborowi z gmin Bohorodczany, Jamnica i Pobereże. Poborowi z gminy Pobereże przybyli wszyscy z kokardami niebiesko-żółtymi.

P.K.U. Styj: Powiat stryjski: rusini²⁴ zamieszkali w pow. stryjskim za wyjątkiem kilku gmin są nastrojeni ogólnie antypaństwowo. Agitację prowadzi U.O.W.²⁵ i U.N.D.²⁶ skrycie bez czynnych wystąpień, zaś cały ruch koncentruje się w proświtach i kooperatywach.

Powiat żydaczowski: nastroje antypaństwowe widoczne w dość znacznym stopniu. Agitacja U.O.W. występuje jaskrawiej w okolicy Żurawna, jednakże ruchliwszą i bardziej liczną jest partia U.N.D. – Ruch polityczny koncentruje się przeważnie w proświtach i kooperatywach.

P.K.U. Tarnopol: W pow. zbaraskim pięciu poborowych ze wsi Hołotki rzuciło się na posterunkowego Pol[icji] Państw[owej], wszyscy zostali przytrzymani w aresztach. We wsi Klebanówka prawie wszyscy rzymsko-katolicy przeszli na grecko-katolicyzm i dziś deklarują się jako rusini. To samo dzieje się w gminie Hnilice Wielkie. W gminie Palczyńce około 40 rodzin wyznania grecko-katolickiego przeszło na wyznanie ewang[ielickie] -baptystów. Poborowy Stankiewicz Jan wyznania rzym[sko]-kat[olickiego] w miejscowości Załuże podał narodowość ukraińską i język macierzysty ukraiński, jest on podobno czynnym agitatorem ukraińskim.

---

²³ Tak w tekście. Kolejne zapisy z małej litery są również powieleniem zapisu oryginalnego.

²⁴ Ukraińska Organizacja Wojskowa (UWO), ukr. Українська Військова Організація (УВО) – nielegalna, sabotażowa i terrorystyczna organizacja ukraińska w II RP, istniejąca w latach 1920-1933.

²⁵ Ukraińskie Zjednoczenie Narodowo-Demokratyczne (UNDO), ukr. Українське Національно-Демократичне Об'єднання (УНДО) – ukraińska partia polityczna w II RP, istniejąca w latach 1925-1939.

P.K.U. Złoczów:

W powiecie złoczowskim poborowi z gminy Jelechowice oraz z gminy Usznia demonstrowali swoje nastroje śpiewami antypaństwowymi w drodze do komisji poborowej. Starostwo złoczowskie pociągnęło winnych do odpowiedzialności.

III. Wnioski

1) Wskazane jest, by zeszyty ewid[encyjne] zakładane podczas poboru były wypełniane całkowicie przez personel pomocniczy kom[isji] pob[orowych], gdyż wypełnianie ich po poborze obciąża pracą personel P.K.U.

2) Ze względu na to, że dane ustne podawane przez poborowych nie są zgodne ze stanem faktycznym – (dotyczy to szczególnie wykształcenia i zawodu cywilnego), co wychodzi na jaw w dość sporej ilości wypadków po wcielaniu poborowych do jednostek, potrzebnym jest wydanie zarządzenia, ażeby stający do poboru przynosili ze sobą w miarę możliwości dowody posiadanego wykształcenia i zawodu cywilnego.

3) Odnośnie zwalczania chorób nagminnych t.j. jaglicy i gruźlicy zwracam się równocześnie do pp. wojewodów o wydanie w tym kierunku odpowiednich zarządzeń.

4) W roku bieżącym stwierdziłem wzrost agitacji antypaństwowych u rusinów na terenie O.K. VI., którą wywołują przeważnie księża grecko-kat[oliccy] oraz nauczyciele rusini. – Jakkolwiek wpływ na przesunięcia duchowieństwa jest niewielki, to jednak wskazane jest ażeby władze szkolne w swej polityce personalnej /przeniesienia/ baczniejszą uwagę zwróciły na konieczność unieszkodliwienia agitatorów ukraińskich wskazanych przez władze administracji ogólnej.

Za zgodność:
P E N A R Tadeusz
porucznik

Dowódca Okręgu Korpusu Nr VI.
w z.
/ - / C Z E R N I E W S K I
pułkownik dypl.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Державний Архів Львівської Облaсті (Państwowe Archiwum Obwodowe we Lwowie)

Zespół Urzędu Wojewódzkiego we Lwowie

Źródła drukowane

Dziennik Rozporządzeń MSWojsk. nr 7 z 30 XI 1918 r., pkt 144.

Dziennik Ustaw nr 61 z 18 VII 1924 r., poz. 609.

Dziennik Ustaw nr 46 z 18 IV 1928 r., poz. 458

Dziennik Ustaw nr 60 z 4 VIII 1933 r., poz. 455.

Dziennik Ustaw nr 38 z 24 IX 1934 r.

Dziennik Ustaw nr 25 z 13 IV 1938 r., poz. 220.

Mały Rocznik Statystyczny 1936.

Mały Rocznik Statystyczny 1939.

Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, t. XIII. Województwo lwowskie, Warszawa 1924.

Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, t. XIV. Województwo stanisławowskie, Warszawa 1923.

Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, t. XV. Województwo tarnopolskie, Warszawa 1923.

Spis władz wojskowych 1918-1921, Warszawa 1936.

Opracowania

Dziesięciolecie Odrodzenia Polskiej Siły Zbrojnej 1918-1928, red. H. Mościcki, W. Dzwonkowski i T. Bałaban, Warszawa 1928.

Figura H.Z., *Obowiązek służby wojskowej w latach 1918-1938 w świetle podstawowych aktów prawnych*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2009, nr 4, s. 41-62.

Ostaniek A.A., *VI Lwowski Okręg Korpusu w dziejach wojskowości polskiej w latach 1921-1939*, Warszawa 2013.

Pindel K., *Polska południowa w systemie obronnym Drugiej Rzeczypospolitej*, Siedlce 2001.

Stawecki P., *Wojsko Marszałka Józefa Piłsudskiego 12 V 1926 – 12 V 1935*, Warszawa 2004.

Adam A. Ostanek

The Realities of the Work of Recruiting Commissions in Eastern Malopolska in the Light of the *Reports of the Main Conscription of the 1913 Class by District Commander of the "Lions" Corps No. VI of 1934.*

Keywords:

District of the "Lviv" Corps No. VI, District Restoration Headquarters, recruitment, report

Summary:

A duty of a military service - existing during the Second Republic - meant that it was necessary to create a system of collecting recruits. Therefore, the Polish territory was divided, creating District Restoration Headquarters, which affected 2-4 counties. Polish Army recruitment was organized twice a year - in spring (main) and autumn (supplementary.) Then, the representatives of commands together with representatives of local authorities, and doctors - military and civilian, became part of special conscript committees. Based on their work, each of the commanders of the ten district bodies in Poland prepared a report showing an overall progress of the recruitment on a subordinate area. The report presented below covers the main conscription, conducted in 1934. This report is divided into three parts, the most important being the second one, additionally divided into three sections.

Адам А. Останек

Реалии работы призывных комиссий на территории Малой Польши на основании *Отчёта за 1934 год о основном призыве рождённых в 1913 году Командующего Округного Корпуса № VI «Львов».*

Ключевые слова:

Округа Корпуса № VI «Львов», Повятовый (районный) Военкомат, призыв, отчёт

Краткое содержание:

Существующая в период Второй Речи Посполитой (Польской Республики) всеобщая воинская обязанность вызвала необходимость создания системы призыва новобранцев. В связи с этим территория Польши соответственно поделила, создавая Повятовые (районные) Военкоматы, деятельность которых распространялась на 2-4 повята (района). Призыв в Войско Польское (Польскую Армию) организовывался два раза в году – весной (основной) и осенью (дополняющий). В то время представители военкоматов совместно с представителями местных властей и органов самоуправления, а также врачи – военный и гражданский, заседали вместе в специальных призывных комиссиях. На основании их работы каждый из командующих существующих в Польше десяти округов (окружных корпусов) готовил соответствующий отчёт, отображающий целостность проведения призыва на подчинённой ему территории. Предлагаемый отчёт касается основного призыва, проведённого в 1934 году. Отчёт поделён на три части, при чём самой важной является вторая часть, которая в свою очередь, тоже подразделяется на следующие три части.

Adam A. Ostanek

Die Realien der Aktivität einer Musterungskommissionen auf dem Gebiet vom östlichen Kleinpolen im Lichte des Berichtes des Befehlshabers des Korpsbezirks Nr VI. „Lwów“ aus der Einberufung des Jahrgangs 1913 im Jahre 1934.

Schlüsselwörter:

Korpsbezirks Nr VI. „Lwów“, Kreiswehrrersatzamt, Einberufung, Bericht,

Zusammenfassung:

Wegen der in der Zweiten Republik Polen geltenden Grundwehrpflicht war es unentbehrlich, ein System für die Einberufung der Rekruten zu organisieren. Das Gebiet Polens daher wurde geteilt und Kreiswehrrersatzämter wurden berufen. Jedes Kreiswehrrersatzamt war für 2-4 Kreise zuständig. Die Einberufung zum polnischem Heer wurde zweimal pro Jahr organisiert - im Frühling (Haupteinberufung) und im Herbst (Ersatzeinberufung). Die Vertreter der Kreiswehrrersatzämter und lokalen Selbstverwaltung sowie Militär- und Zivilärzte haben einer speziellen Musterungskommissionen angehört. Aufgrund ihrer Aktivität vorbereitete jeder der Befehlshaber der zehn in Polen existierenden Korpsbezirke einen entsprechenden Bericht zur Haupteinberufung, der den vollständigen Verlauf der Einberufung auf dem gegebenen Gebiet präsentiert. Der vorgestellte Bericht bezieht sich auf die Haupteinberufung, die 1934 durchgeführt wurde. Der Bericht ist in drei Teile geteilt, wobei der zweite Teil von der größten Bedeutung ist und wiederum in drei Teile geteilt wurde.